

VÝUKA RURÁLNÍ SOCIOLOGIE NA UNIVERSITY OF MISSOURI-COLUMBIA (srovnání s českými zkušenostmi)

Helena Hudečková, Michal Lošťák

Katedra humanitních věd, PEF, Česká zemědělská univerzita Praha, 165 21 Praha 6- Suchdol

Anotace:

Príspevek je jedním z výsledků pětitédenního pobytu obou autorů na katedře rurální sociologie University of Missouri-Columbia v USA a je zamýšlen jako komplementární ke článku S. Rikoon v tomto sborníku. Príspevek se zabývá vznikem a historií spolupráce rurálních sociologů České zemědělské university v Praze a University of Missouri-Columbia (UM-C) a přibližuje postavení rurální sociologie v rámci výuky na Fakultě zemědělství, potravinářství a přírodních zdrojů UM-C. Dále seznamuje čtenáře s náplní základního vzdělávacího programu této disciplíny na UM-C. Článek také přibližuje práci studentů a pedagogů při realizaci tohoto programu. Na závěr jsou připojeny nejdůležitější dojmy, poznatky a zkušenosti z návštěvy katedry rurální sociologie UM-C.

Summary

The paper is one of the results of both authors' five weeks visit at the Department of Rural Sociology, University of Missouri-Columbia, USA. The paper is considered as complementary to the S. Rikoon's article in this volume. The paper deals with the origin and development of collaboration between rural sociologists from Czech Agricultural University in Prague and University of Missouri-Columbia (UM-C). The papers shows the position and role of rural sociology in the frame of educational process at the College of Agriculture, Food and Natural Resources UM-C. The paper provides the reader with the information about the content of basic program in rural sociology at UM-C and addresses the work of students and faculty in the realization of this program. The end of the paper consists of attached impressions and experience gained by the authors during their visit at the Department of Rural Sociology UM-C.

Klíčová slova:

Rurální sociologie, vzdělávání, University of Missouri, základní program

Keywords:

Rural sociology, education, University of Missouri, basic program

V roce 1994 byla podepsána smlouva o spolupráci mezi ČZU v Praze a University of Missouri-Columbia v USA (dále UM-C), resp. její Fakultou zemědělství, potravinářství a přírodních zdrojů. Stalo se tak z iniciativy sociologů venkova obou smluvních stran. V roce 1995 navštívili dva američtí partneři Prahu, aby při svém dvoutýdenním pobytu na ČZU vystoupili v seminářích ze sociologie venkova a zemědělství (dále rurální sociologie) pro

studenty třetího ročníku PEF. Další z našich kolegů publikoval rozsáhlou stat' v monotematickém sociologickém čísle Zemědělské ekonomiky (Rikoon 1995). Jinou dohodnutou činností v tomto roce byl náš pětítýdenní pobyt na katedře rurální sociologie UM-C. Mezi hlavní výsledky tohoto pobytu patří dva příspěvky psané pro tento sborník, výzkumný projekt (kterým se budeme v USA i ČR ucházet o podporu, abychom jej mohli realizovat v ČR) a zkušenosti získané na UM-C pro výuku sociologie a rurální sociologie na ČZU.

Zkušenosti z university, kde výuka v rurální sociologii probíhá od roku 1914 a kde katedra rurální sociologie byla ustavena v roce 1921 (blíže viz v příspěvku S. Rikoona), jsou jistě velmi cenné. Ve svém oboru patří katedra rurální sociologie na UM-C k pěti nevýznamnějším v USA.

S. Rikoon věnuje svůj příspěvek vzdělávacím programům určeným studentům, kteří usilují o získání titulů M.S. a Ph.D. v oboru rurální sociologie (pozn. u nás lze příslušně připodobnit k absolutoriu inženýrského studia a k získání vědecké hodnosti, avšak v oboru rurální sociologie není na ČZU zavedeno). Tato forma studia je hlavním zájmem katedry. Dále je v příspěvku věnována pozornost propojení výuky s výzkumem, což je jak u vyučujících, tak u studentů těchto stupňů studia považováno za samozřejmé a žádoucí. Situaci studentů UM-C, kteří dosahují M.S. stupně vzdělání, bychom mohli vzdáleně srovnávat s malou skupinou, která si na ČZU zvolí sociologii jako předmět státní závěrečné zkoušky a vypracuje diplomovou práci v oboru sociologie venkova.

Aby bylo možno získat celistvý obraz o výuce sociologie venkova a zemědělství na UM-C, doplníme informaci S. Rikoona o přehled výuky sociologie pro většinu studentů její Fakulty zemědělství, potravinářství a přírodních zdrojů (dále jen ZF). Studenti této fakulty absolvují mimo zvolenou specializaci „společný základ“ studia, v němž ve čtyřech skupinách či blocích předmětů volí jistý počet předmětů tak, aby vyhověli požadavkům na nutný poměr mezi těmito bloky studia (komunikace, přírodní vědy a matematika, sociální vědy a humanistická studia, ekonomika a obchod). Se sociologií se setkávají v první a třetí ze jmenovaných skupin. Tyto dvě skupiny dohromady zaujímají asi polovinu výuky ve „společném základu“ studia. Studentům je nabízeno více kurzů ze sociologie. Z nich si začátečníci i mírně pokročilí volí tak, aby kurzy na sebe volně navazovaly. Mohou se v nich seznámit s tématy z obecné sociologie, sociologické metodologie a z rurální sociologie, která

zahrnuje sociologii venkova, environmentální sociologii, sociologii zemědělství a sociologii řízení.

Základní kurz sociologie/rurální sociologie, o němž dále bude pojednáváno, vede v letošním podzimním cyklu studia pět přednášejících, a to v sedmi různých obměnách. Lekce probíhají třikrát týdně, a to buď v 50 minutách (5 variant) nebo v 75 minutách (2 varianty). Sestavení osnov kurzu je individuální záležitostí každého vyučujícího, přičemž někteří z nich tíhnou více k teorii, jiní k empirii. Při vedení kurzu jsou využíváni i odborníci mimo vyučujících členů katedry. Zaměřením základní výuky sociologie/rurální sociologie ve všech jejích obměnách je poznání společnosti obecně, venkovské společnosti a společnosti malých měst zvláště. Jde zejména o jejich strukturu, fungování, trendy vývoje a jejich vzájemné vztahy. Ačkoliv, jak bylo řečeno, sestavují osnovy jednotliví učitelé podle vlastních záměrů, z obsahu osnov vyplývá, že v základním kurzu sociologie/rurální sociologie se u všech přednášejících opakují následující témata:

- úvod: globální a rurální společnost
- sociologická perspektiva: společenská změna
- kultura obecně a rurální kultura
- proces socializace
- struktura společnosti (formální a neformální skupiny, vrstvy, třídy, sociální stratifikace)
- status, role, interakce: sociální život
- společenská nerovnost, moc a právo
- urbanizace, modernizace, byrokracie
- moderní společnost a její hlavní problémy (moc, vláda a stát, ekonomie a ekologie, sociální hnutí, rodina, náboženství, vzdělání)
- rurální společnost v moderním světě (globalizace agrárního sektoru, technologická změna v zemědělství, rodinné hospodářství, rurální komunity).

Základní kurz sociologie/rurální sociologie je postaven na kombinaci sociologických teorií s aplikací na realitu USA. Mezi další kurzy přednášené pro všechny studenty ZF patří „Populace a ekologie“, „Vůdcovství v dnešním světě“ a „Sociální procesy komunikace a difuze“.

Žádný z kurzů nabízených ve „společném základu“ studia na ZF není dělen na přednášky a cvičení (semináře). Od vyučujících i studentů je vzájemně očekávána aktivita.

Studenti očekávají u vyučujících živý přednes s předkládáním problémů, otázek, hádanek, přičemž odpovědi se hledají formou příkladů. Na pozadí vždy stojí teorie, která probírané téma uvádí, shrnuje a tvoří kostru lekce. Ovšem i učitelé očekávají od studentů aktivitu. Vyučující nekladou problémy, otázky a hádanky proto, aby na ně odpovídali sami. Příklady pro odpovědi vyhledávají studenti. Všichni mají možnost průběžně pracovat s odbornou literaturou. Studenti se neobávají ptát a jejich otázky svědčí o přemýšlení nad daným problémem.

Byli jsme svědky toho, že zkušení učitelé dokážou tímto interaktivním způsobem vést lekce, na nichž je přítomno i více než 100 studentů. Takový způsob vedení lekcí, často nepostrádající humor, přispívá k poměrně vysoké účasti na nich. Z jiného úhlu pohledu je třeba připojit, že vysoká účast studentů je nutností, neboť studenti nejsou hodnoceni jen výsledkem závěrečné zkoušky kurzu, ale průběžně. Hodnotí se jejich aktivita ve třídě, která se projevuje ústně i písemně. Hodnotí se výsledky testů, které se během kurzu píše nejméně dvakrát. A konečně se hodnotí i krátká vystoupení nebo psané eseje na zadaná témata, která jsou zpracována jednotlivci nebo skupinově. Zkoušky na závěr kurzu nikdy nepřekročí 50% celkového ohodnocení studentova výkonu. Každý z vyučujících si propracovává vlastní systém tohoto ohodnocení.

Požadavky na studenty a vzájemná očekávání směřující k aktivitě v lekcích pak vedou k tomu, že komunikace mezi vyučujícími a studenty je četná a ovzduší je příjemné. Sami učitelé cítí, že na začátku studia je přítomen ostych, který je směřován asi více k učitelům než ke studentům mezi sebou. S přibýváním semestrů studia se ostych vytrácí a komunikace se vylepšuje.

Závěrem bychom v několika bodech chtěli shrnout ty dojmy a zkušenosti z návštěvy katedry rurální sociologie UM-C, které považujeme za nejdůležitější:

- 1) Sociologie a rurální sociologie zaujímá v přípravě studentů ZF UM-C zřetelné postavení. Jejím základy prochází většina studentů fakulty, ačkoliv výuka v tomto oboru je volitelná. Určitá část studentů fakulty může v tomto oboru získat diplom a dokonce vědeckou hodnost. Potom je příprava velmi rozsáhlá a kvalitní. Kvalita výuky je podpořena nejen dostatkem dostupné teoretické literatury a publikací shrnujících zpracovaná data sociálního charakteru, ale také u vyšších stupňů studia konkrétní prací vyučujících a jejich studentů v sociologickém výzkumu. Nezanedbatelná pro kvalitu výuky a výzkumu je i práce podpůrných technických center. Mezi jejich služby patří příprava audio a videopořadů,

půjčování audio a videotechniky, realizace telemostů mezi universitními areály University of Missouri v Kansas City, Saint Louis a Columbi. Ty umožňují studentům absolvovat kurzy, které nejsou přednášeny v areálu, kde student studuje. Nelze opomenout ani počítačové služby. Počítačová centra poskytují vyučujícím, zaměstnancům a studentům softwarové, hardwarové a periferní vybavení bezplatně na dobu uvedenou ve smlouvě. Tato centra také poskytují okamžité konzultace a pomoc při práci s počítači a pro začátečníky organizují kurzy (témata: Macintosh, DOS, CMS/Email, WordPerfect 5.1, WriteNow 3.0, Lotus 1-2-3 a Excel 4.0), které probíhají bezplatně na začátku každého semestru ve večerních hodinách.

Aby bylo možné snáze získat pro takové výzkumy finanční prostředky, jsou při ZF UM-C zakládány speciální instituty, na jejichž práci se na základě dohody podílejí vyučující různých disciplin a kateder spolu se svými studenty. Teprve v této zcela konkrétní práci se prověřuje sociologická znalost získaná v kurzech. Když přemýšlíme o zavedení takové nesporně přínosné praxe na ČZU, vidíme několik hlavních překážek -- vysoký pedagogický úvazek neumožňuje práci soustředěnou v sociologickém výzkumu do terénu; široký záběr studia u studentů neumožňuje soustředění na individuální tvůrčí práci k získání diplomu; individuální práce pedagogů se studenty není doceněna (viz např. vedení diplomové práce). Náš typ výuky má stále až příliš masový charakter.

- 2) Výuka v sociologických disciplínách je na UM-C zcela zřetelně orientována ke globálním problémům společnosti a k nosným sociologickým teoriím, obojí v aplikaci na americkou sociální realitu a se zvláštním zřetelem k venkovu a zemědělství. V tomto smyslu je naším handicapem dlouholeté přerušení výuky a práce v dané oblasti. Na UM-C se taková práce vyvíjí 80 let, my jsme prakticky na jejím počátku. Často se ohlížíme více dozadu než dopředu anebo v přítomnosti postihujeme poněkud laciné módní záležitosti.
- 3) Dlouholetý vývoj výuky sociologie na UM-C a podíl vyučujících na konkrétních výzkumech dávají možnost plného rozvinutí participativních metod vyučování s vysokými nároky na kvantitu a kvalitu výkonu vyučujících i studentů. Našimi překážkami v tom jsou jak nezvyk tímto způsobem pracovat (někdy jen u studentů, jindy i u vyučujících), tak nedostatek studijní literatury pro přípravu. Dovolíme si pochybovat o tom, že by naši studenti v jejich většině projevovali na lekcích aktivitu, kdyby se tento nedostatek odstranil.

4) Dobrý výkon zvyšuje dobré jméno katedry a celé školy. Její „image“ a identifikace studentů se školou podporují bohatě rozvíjené zájmové aktivity v rámci UM-C (klubové činnosti, sport a další). Vyšší identifikace studentů se školou se zpětně projevuje na výkonech studentů, kteří se většinou přišli na UM-C učit, ne pouze trávit několik let svého života.